

Boris A. Novak

Zamirajoči soneti

Rojstni dan

Jutri bo rez v času: moj rojstni dan.
Dopolnil bom okroglih petdeset let.
Kozarci bodo polni. Poln bo svet.
Jaz pa bom za hip izginil stran

in ti podaril šopek. Tvojo dlan,
zgubano od dopolnjene usode,
bom zasul s poljubi. Sram me je zablode
in pozabe. Naj zdaj, ko je vse zaman,

objamem temni, temeljni spomin.
Kajti moj rojstni dan je pravzaprav tvoj.
Ker tistega dne si bila sama s seboj.

Nato pa sva bila dva. Čisto sama. Midva.
Z dna temnega in toplega sveta
me je tvoja bolečina vrgla v boleč magnet

svetlobe, v človeški svet, kamor sem zaklet
že petdeset let. Takrat, pred kozmičnimi vrati,

pa sva bila sama. Strašno sama. Na smrt sama.
Le midva. Jaz, tvoj prvorojeni sin,

in ti, prva ženska mojega življenja,

moja mati.

Obredi slovesa

V zadnjih letih si mi ob obiskih
venomer podarila kakšno majhno stvar:
z dna s starožitjem nakopičenih omar
si izbrskala blede robec, prt, prticek ... Bliski

let so porumenili čipkaste pokrajine,
ki pa še izžarevajo svežino
dekliških prstov in oči, tkanino
dotikov, ki jih šepetajo davne sanje ...

Ta drobna, topla znamenja pozornosti
sem vselej vzel s samoumevnostjo otroka.
Otroka, ki je gospodar prihodnosti.

Otroka, ki je večni. Ki ga večno
váruješ s ščitom materinskega telesa ...
ki zdaj kopni. Ki zdaj odhaja, neizrečno

daleč, v zemljo, ogenj, zrak, v srce prozornosti ...
Zdaj poznam značaj podarjenega prta.

Zdaj vem, da je ta robec dlan, odprta
v pozdrav, poslednjič, nasmejanega očesa ...

In ti prtiki – pisma iz skrinje najine zaveze,
tvoji kopneči prsti, mama, obredi slovesa ...

Darila za na pot

Egipčani so mrtvim, ko so šli tja čez,
v čolne nagrajali darove: hrano
in vino, zapestnice kot zadnjo vez,
obleke za na pot, ledeno in neznano ...

Spomin je iz preteklosti ohranjen vonj,
okus nekdanjih jagod, barva sadnih madežev.
Prinesel ti bom vrečko gozdnih sadežev,
dve kili pomaranč, in za čaj limon.

In kupil ti bom tople čevlje brez vezalk,
da si jih boš zlahka obula, ko stopiš na prag ...
Med vsemi stvarmi ti najbolj ugaja

moj pisani pulover iz domače volne.
Gladiš ga z nemirnimi dlanmi, in bolne
prste si greješ na mojih prsih, kjer zahaja

pleteno sonce in pluje čoln iz rdeče preje.
Ta moj pulover, praviš, te pomirja.

Zdaj, ko se zunaj zgošča hlad večera,
ti ga bom dal za zmeraj. Mama, naj te greje

ta debela, mehka volna,

darilo za na pot, na dnu čolna ...

Prva ženska

Tvoje fotografije iz mladosti
žarijo od lepote, kakršne naš čas
več ne pozna: tvoj angelski obraz,
rahlo zastrt s prebujanjem skrivnosti

dekliške čutnosti, poln sramežljivosti,
je vreden Rafaela. Gosti, črni kodri
obrobljajo mehko črt. Le modri
in ranjeni pogled je priča krutosti

časa, ko si odraščala. Magnet lepote
pogosto vabi zlo, tebe pa je milina
obvarovala: smrt ni prišla pote ...

Povojne slike z ljubim kažejo kos raja
sred plime množic, zaupljiv dotik dvojine
na ozadju iz sivine. Tvoj ženski žar vztraja

tudi na materinskih slikah z nami tremi,
sinovi ... In še traja ... Celo zdaj, ko bolna

usihaš, zleknjena na stol, na
mizo, na mojo roko, si še polna

nekdanje ženskosti. Še si očarljiva

kot takrat, ko sem bil deček. Lepa. Živa.

Pesem

Po tvojem petju, mama, se mi najbolj toži.
Baje si v nevarnih dneh, med vojno,
ko si se skrivala pri sestri Roži,
v kopalnici na glas prepevala. Prisojno

srce imaš, in lepo dušo, in grlo
kristalnega glas. Glasbeni posluh
sta dedovala moja brata; pri meni duh
glasbe zveni skoz jezik. In ti? Se je zaprlo

to tvoje čisto grlo zaradi nas, otrok? ...
Od vseh spominov mi je najbolj ljuba
podoba tet in stricev, zbranih ob leseni

mizi v Žalni, za žegnanje, avgusta:
kako lepo ste pele, sestre Lužar! ... Pusta
so danes polja okrog hiše. Nemi jok

razžira stene. Svet je gluha. Zguban
je tvoj obraz, in komaj govoriš. Izguba

je vse, kar še imaš. Po vseh imenih
in obrazih si zgubila tudi pesem.

Poslušaj: zate je ta pesem, mama.

Ne razumeš, a se smehljaš. Poslušaj. Nisi sama.

Brezčasje

Bilo je poletje, brezčasno, neizmerno:
na morski gladini razmazana kroglja
žareče svetlobe, to mirno večerno
prasonce, ki tone v noč, izza ogla

obzorja že tipajo zvezde, obala,
kjer me pelješ za roko, odseva toplino,
valovi še plivkajo, pena je bala
na svatbi valov in čeri, in fino

je biti ob tebi, vsi dnevi so slani,
večeri pa sladki, na širni terasi
kavarne, od koder je morje na dlani,

najboljši na svetu je ta sladoled,
nikoli stopljen, ta okus po brezčasni
obali, ki zanjo več nimam besed,

ki zanjo več nimaš spomina, a ga zdrami
okus sladoleda, ki ga v osami

poližeš na majhni terasi oddelka
dva ce, poslušaje šum vetra v jelkah

in hrum avtoceste onstran, kjer hitijo

samotni otroci, ki nimajo časa, adijo, adijo ...

Smehljaj

Najzgodnejši med mojimi spomini
je slika lepe ženske temnih las
in mehkih črt obraza; njen čisti glas
še slišim, po nevihti, v tišini,

med vrati ... To si bila ti, moja mati. Zmeraj
tiho navzoča. Živa meja pred vsem hudim
je bil tvoj smehljaj ... Naj se še tako trudim,
ti varnosti ne znam vrniti. Včeraj,

ko sem te obiskal, si svoja lepa krila
s škarjami rezala na kose, čaj
pa pila z vilicami. Sploh ne veš

več, kdo sem. Kličeš me brat. Le kam si se skrila?
Ni te. Tu je ostal le tvoj smehljaj.
Kamor koli grem, kamor koli greš,

me spremlja tvoj smehljaj. Še zmeraj mi postrežeš,
pa čeprav prazen krožnik. Poln neznosne teže

te hranim z žlico, kot nekoč ti mene,
in pijem tvoj smehljaj, žar mlade žene ...

Ko odhajam, čutim smrtno odprtino vrat.

Postaral sem se. Postal sem tvoj starejši brat ...

Sanjaj, sanjaj, mama

Zdravniki pravijo, da se ničesar
ne spomniš. Da pozaba ni pasivna,
ampak aktivna sila. Da popivna
spomin. Da so tudi možgani del telesa.

Da odpovejo kot srce, ušesa
ali kolena. Da zavest ugasne. Kot blisk
v noč ... Vse pogosteje spiš, ko pridem na obisk.
Božam ti lase. Privajam se na hip slovesa.

Tedaj opazim trzanje očesa
pod veko: trdno znamenje, da sanjaš.
Če sanjaš, vidiš slike. In te slike,

od kod so? Iz spomina, ki še tke dotike.

Oči tvoje zavesti niso slepe ...

Le sanjaj, mama! Sanjaj samo lepe

stvari, živelas si v strašnih časih,
sanjaj otroštvo v dolenski vasi

in študij petja, note, ki so zdaj v skrinjah,
ljubljenega moža in tri sinove, tri sadove

svojega telesa, tri kamne, tri sonca v pinijah,

le sanjaj, mama, sanjaj čas, ki se ga ne spominjaš ...

In daj nam našo Smrt vsakdanjo

V stari hiši, kjer je bila doma Usoda
– ki je ni več, ker je dolino hitra cesta
prerezala z ravnilom splošnega predmestja –
je ista postelja zdržala kri poroda

in krik umiranja ... *In daj nam našo Smrt
vsakdanjo* ... Najlepšo rjuho je na predvečer
poroda skrbna babica za vsak primer
shranila na stran – kot mrtvaški prt.

Za staro s koso, sliko s starih koledarjev.
Nekoč je koso dvignila nadte: ko si bosa
hodila, in ti je stopála prala rosa ...

Tam so zdaj stare gume novih gospodarjev.
In stara postelja. In stara kosa.
In starost koledarjev. Gnijejo počasi ...

Čas pa gre hitro. Ko danes na terasi
bolnišnice strmiš v prazno, nosi Smrt

zdravniško haljo, belo kot privid.
Prihaja in odhaja tiho.

Skozi zid.

Za venomer zaprt.

Smrt v nogah

Smrt venomer začenja svoje delo
pri nôgah. Prsti so njen prvi plen.
Ko ohladi stopala, do kolen
zamrzne tkivo, nenaravno belo.

Upočasni korake in zrahlja
čut ravnotežja. Kakor da spodseka
nevidne korenine. Čas se opoteka,
ko s petámi ne zasidraš več sveta.

Smrt bo napredovala. Kakor led po žlebu
bo stegovala kremplje čez tvoj trudni trebuh,
ki se je trikrat dvignil v nebo

z rojevanjem čudes, čudežem rojevanja ... Ne bo
ji še dovolj. Ker smrti ni nikoli
dovolj. Smrt si lahko prav vse dovoli.

Glej, smrt se dviga kakor prhka vlaga
po nezaščitenih zidovih. Zmaga

je vselej njena. Splezala bo gor po ramah
do tvojih ustnic in oči. Ne daj se, mama!

Korakaj, stopaj, hodi! Pohodi strah!

Pohodi smrt, ki se ti plazi po nogàh!

Zvezde

Avgust devetinšestdeset v Istri:
kamenje pozno v večer odseva
vso nakopičeno vročino dneva,
po nebu pa se zлива pena, bistri

veletok zvezd: pračas, neznansko nov:
moj oče udomačí teman, visok
obok z imeni zvezd: skrivnostni blok
noči se mi odpre v tisoče svetov ...

Ta davni, zlati, mistični večer
v meni tli tudi nocoj, nad jezerom
med alpskimi gorámi, kjer svojo hčer

učim imen ozvezdij: udomačujem
temò nad njenimi odprtimi
in lepimi očmi:

ona zre navzgor,
jaz navzdol:

v davnodavni
istrski večer:

v nekoč

v noč

Kuščarji

Hud spomin: dečki mučijo živali, jaz jočem
zaradi mačke in psička, žabe in ptiča.

Nekoč sem bil nemočna, nema priča
pri genocidu kuščarjev. Moj oče

ga je preprečil. Bel, razbeljen kamen
na zidu, stézah in stopnicah vrta
je sekal odprto dlan travnika kot črta
na zemljevidu. Oče, mojster tajnih znamenj,

mi je razložil kuščarje, ostanke
reptilov iz meglene pradavnine,
molčeče priče časa, ki ne mine.

Oblike njihove negibnosti so tanke
pismenke v nerazvozlani abecedi
spomina. Ko jih berem na tem zidu,

ki puhti, kot v prividu, se na sledi
skrivnostnih črk spominjam svojega očeta.

Njega ni več. Še pa so tu poletja.
In kuščarji na zidu. In jaz.

In ti.

In ti, moj sin.

Zadnji obisk

Pogosto sanjam mrtvega očeta.
Zmeraj se ga blazno razveselim,
saj je v sanjah nasmejan in živ. Z njim
živim naprej, v meni zgodba, neizpeta ...

Zmeraj v zlati lúči poznega poletja.
(Zebli so ga spomini partizanskih zim,
zameti po napadu na Lož, temni Krim ...
– Avgust je vrt junakov v času onstran štetja.)

Spet sem ga sanjal: bil je zleknjen na odeji
sredi vrta, morja trave, ki se razprostira
do temne hoste, zimskega večera ...

In mi je mirno rekel: *“To je moj zadnji obisk.”*
In je zaprl oči. In sem odprl oči. Na meji
med dnevom in nočjo me je kot temni blisk

prebadala zavest: nikoli več ... Še me muči
njegov skrivnostni stavek. Kje so ključi
zadnjega obiska? V pozabi? Ne. Mi hoče
povedati, da sem ga izdal? Ne. Naj grem po svoje?

Morda ... Jočem, dokončno sam. Zadnjič z bogom, oče ...

Zebe me to poletje, pozno, temno, le moje ...